

Тиржіўські
історічні
літани

В И П У С К 4

2 0 1 1

УДК 93/94 (477)
ББК 63.3 (4Укр)
Г – 95

**Г-95 Гуржіївські історичні читання: Збірник наукових праць / Ред. кол.: В. А. Смолій, О. І. Гуржій, А. Г. Морозов та ін. – Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2011. – Вип. 4. – 300 с.
ISBN 966-2980-20-2**

Гуржіївські історичні читання – збірник наукових праць, присвячених члену-кореспонденту АН УРСР І. О. Гуржію. Містить статті про життєвий і творчий шлях відомого українського вченого, а також праці, що не були опубліковані за його життя. Видання продовжує традицію публікації наукових матеріалів учених, викладачів і працівників провідних навчально-наукових установ з найбільш актуальних питань історичного розвитку України, Росії та країн Європи. Збірник дає можливість ознайомитися із новими здобутками у царині історіографії, джерелознавства, методології історії, етносоціального, демографічного, культурного та духовного розвитку на різних історичних етапах як на українських землях, так і поза їхніми межами.

Видання буде корисним не лише для вчених-істориків, але й для широкого кола фахівців гуманітарного профілю, викладачів, аспірантів, студентів і всіх, хто цікавиться проблемами української та всесвітньої історії.

УДК 93/94 (477)

ББК 63.3 (4Укр)

Редакційна колегія:

Головний редактор: д.і.н., проф., академік НАН України *В. А. Смолій*,

Заступники головного редактора: д.і.н., проф. *О. І. Гуржій*, д.і.н., проф. *А. Г. Морозов*

Відповідальний секретар: к.і.н., доц. *К. В. Івангородський*

Члени редакційної колегії: д.і.н., проф. *М. І. Бушин*, д.і.н., проф. *В. В. Гоцуляк*, к.і.н., доц. *Н. І. Землюліна*, д.і.н., проф. *Г. Т. Капустян*, д.і.н., проф. *С. В. Корновенко*, д.і.н., проф. *С. В. Кульчицький*, д.і.н., проф. *В. В. Масненко*, к.і.н., проф. *В. М. Мельниченко*, д.і.н., проф. *В. М. Орлик*, к.і.н., проф., *О. Г. Перехрест*, д.і.н., проф., член-кор. НАНУ *О. П. Ресніт*, д.і.н., проф. *А. Ю. Чабан*

Рецензенти: д.і.н., проф. *П. С. Коріненко*, д.і.н., проф. *О. М. Мовчан*

Постановою Президії Вищої атестаційної комісії України від 22.12.2010 р. № 1-05/8 видання внесено до Переліку фахових видань з історичних наук (Бюлетень ВАК України. – 2011. – № 2)

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ 16453-4925P від 02.02.2010 р.

Рекомендовано до друку вченою радою Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (протокол № 1 від 30 серпня 2011 р.)

ЗМІСТ

Життя та наукова спадщина Івана Олександровича Гуржія

<i>Гуржій О. І.</i> До вивчення наукової спадщини І. О. Гуржія	8
<i>Гуржій І. О.</i> Лемки. Історико-етнографічна довідка про минуле і сучасне лемків	9
<i>Тищенко В. А.</i> Маловідомі сторінки ранньої біографії І. О. Гуржія	17

Історіографія та джерелознавство

<i>Самойленко Н. І.</i> Сторінки історії праболгар у творчому доробку В. П. Жука	19
<i>Бондаренко О. В.</i> Купецтво Російської імперії дореформеної доби (дореволюційна та радянська історіографія)	20
<i>Шаравара Т. О.</i> Модернізація фінансової системи Російської імперії у другій половині XIX ст.: дорадянська історіографія	23
<i>Гоцуляк В. В.</i> Сучасний теоретико-методологічний погляд на Велику реформу 1861 р.: історіографічний аспект	25
<i>Сарава О. В.</i> Історіографія діяльності земських установ в Україні	26
<i>Мойсієнко В. М.</i> Особливості концептуальної інтерпретації форми державного правління в українській лібералістиці наприкінці XIX – на початку XX ст.	28
<i>Співявська Л. І.</i> Продовольче питання в роки Першої світової війни: російська історіографія першої третини XX ст.	30
<i>Житков О. А.</i> Селянський чинник революції 1917 – 1920 рр. у сучасній українській історіографії	32
<i>Тараненко О. М.</i> Вплив Перебудови на розвиток української радянської історіографії аграрної політики П. Скоропадського (1985 – 1991 рр.)	34
<i>Свідерська О. М.</i> Сільськогосподарське виробництво на Поділлі та Південно-Східній Волині доби НЕПу в історіографії	35
<i>Капустяк Г. Т.</i> Соціалізація землі у філософії економіста-аграрника Льва Літошенко	37
<i>Мариніна Ю. В.</i> Політика організацій українського національно-визвольного руху 1939 – 1945 рр. щодо свреїв в Україні: сучасна історіографія проблеми	38
<i>Голши Г. М., Голши Л. Г.</i> Стан вивчення українською історіографією участі неповнолітніх громадян підкупаційної України в радянському антинацистському русі опору 1941 – 1944 рр.	39
<i>Хисамутдинова Р. Р.</i> Последній советський голод в новейших исследованиях историков (конец 1980-х – 2000-е гг.)	41
<i>Федоренко Я. А.</i> Культурно-духовний розвиток українського села середини 1950-х рр.: історіографія проблеми	43
<i>Пачев С. І.</i> Тематичні пріоритети української історичної болгаристики у 1945 – 1991 рр.	45
<i>Присяжнюк Ю. П.</i> Європейський вплив на модерне пробудження українства у сучасній історіографії	46
<i>Петренко І. М.</i> Рукописні (архівні) джерела з історії дослідження шлюбно-сімейних відносин мирян XVIII ст.	50
<i>Маківко О. А.</i> Колекції земських видань у бібліотечних збірках державних архівів України: походження, склад, історична доля	51
<i>Волошенко В. О.</i> «Народна медицина» на сторінках «Кіевской Старини»	54
<i>Ляліна Т. С.</i> Історія українських освітніх закладів на сторінках журналу «Русская старина» (1870 – 1918 рр.)	57
<i>Сусоров В. Д.</i> Целегальні видання 1906 р. у Миколаєві (За матеріалами Миколаївського обласного державного архіву)	59
<i>Лаврут О. О.</i> «Одесский студент в цифрах» як джерело до вивчення побуту студентства УСРР періоду 1920-х рр.	62

Україна в умовах трансформацій XIX – початку XX ст.

<i>Резніт О. П.</i> Українське пореформене селянство (1861 – 1914 рр.): стан землеволодіння	203
<i>Вісник В. В.</i> Нормативно-правова база функціонування сільськогосподарської кооперації у Волинській губернії (друга половина XIX – початок XX ст.)	211
<i>Москалюк М. М.</i> Інфраструктура та технічна характеристика цукрових заводів українських губерній Російської імперії у другій половині XIX – на початку XX ст.	213
<i>Блесіна К. О.</i> Вирощування цукрового буряку в господарстві графів Бобринських	215
<i>Волос О. В.</i> Заліснення Степового Побужжя зусиллями громадськості та земств у XIX ст.	217
<i>Єрмілов В. С.</i> Утворення першої в Україні херсонської земської санітарної організації	219
<i>Сидорович О. С.</i> Розвиток споживчої кооперації Лівобережної України (1890-і – 1905 рр.)	221
<i>Макарець С. В.</i> Діяльність Дворянського земельного банку в губерніях Лівобережної України на рубежі XIX – XX ст.	223
<i>Ярославська Л. П.</i> Розвиток тваринництва на Правобережній Україні в кінці XIX – на початку XX ст.	225
<i>Дем'янюк О. Й.</i> Волинь під час Першої світової війни та Української революції (за матеріалами Державного архіву Волинської області)	227
<i>Сьмиченко А. В.</i> Дискусія Трудової народно-соціалістическої партії о самостійності України	229
<i>Ковальова Н. А.</i> Створення громадських комітетів в Україні 1917 р. та їхні функції щодо організації селянства	231
<i>Потапов О. М.</i> Роль міських дум Київщини в організації громадських робіт за часів Української держави (квітень – грудень 1918 р.)	233
<i>Гай-Нижник П. П.</i> Осібний (Особливий) відділ власного штабу гетьмана П. Скоропадського: структура, штат, завдання	235
<i>Герасимов Т. Ю.</i> Цукрова спекуляція на Поділлі доби Української держави П. Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.)	237
<i>Іващенко В. А.</i> Нормативно-правова база податкової політики Директорії УНР (грудень 1918 – листопад 1920 рр.)	239

Україна в радянський період

<i>Лазуренко В. М.</i> Особливості забезпечення селянських господарств України технікою в першій половині 1920-х рр.	241
<i>Морозов А. Г., Абразумова О. М.</i> Селянський рух опору посиленню тоталітарного режиму в Україні 1920-х рр.	242
<i>Георгізов Г. М.</i> Диференціація свідомості українського селянина в умовах економічних перетворень 1921 – 1927 рр.	244
<i>Вілик О. А.</i> Українське село в умовах наростаючої хлібзаготівельної кризи та згорання НЕПу.	246
<i>Барабаш Ю. В.</i> Становлення транспортних комунікацій на Донбасі у 1920-х рр.	247
<i>Мартинюк Я. М.</i> Підтримка самоврядними установами сільського господарства та будівництво доріг на Волині у міжвоєнний період	249
<i>Матвеев А. Ю.</i> Третя хвиля розкуркулення на Поділлі та Південно-Східній Волині (осінь 1933 – 1934 рр.)	252
<i>Романець Н. Р.</i> Згорання масових репресій в українському селі (1933 – 1936 рр.)	254
<i>Калінкіна С. А.</i> Участь українського селянства в податковій системі Радянського Союзу у 30-х рр. XX ст.	256
<i>Тригуб П. М.</i> Південноукраїнське село на початку Великої Вітчизняної війни та в період румунсько-німецької окупації (на матеріалах Миколаївської області)	258
<i>Гальченко С. І.</i> Джерела нормованого постачання міського населення на визволеній території Центральної України в 1943 – 1944 рр.	260
<i>Жуляквич Н. М.</i> Колективізація сільського господарства областей Українських Карпат як складова аграрних перетворень	262
<i>Верховцева І. Г.</i> Колективізація сільського господарства у Подунав'ї: аграрно-культурні аспекти	264
<i>Гичка О. І.</i> Реформування системи медичного обслуговування у сільській місцевості (1947 – 1950-ті рр.)	266
<i>Боковня В. М.</i> Органи внутрішніх справ УРСР в 1956 – 1962 рр.	267
<i>Нємов М. М.</i> Політичні аспекти підготовки виборчих кампаній в УРСР 1950 – 80-х рр.	269
<i>Гнатенко Л. О.</i> Переваги та недоліки реформування аграрного сектору України в період «хрущовської відлиги»	271